

Waar Wij Wonen

Lange wandelroute Oostpolder en Onnerpolder langs het Drentsche Diep

Start:	begin Osdijk, bij de Lageweg, Noordlaren
Lengte:	ca. 12 km
Toegang:	gehele jaar
Type pad:	zandpaden, dijken, graspaden en verharde wegen
Moeilijkheid:	gemakkelijk, soms kan hoog gras voorkomen
Ontwerp en verkenning:	JanSiem Rus en Eddy Dijk
Tekst:	JanSiem Rus
Kaartondersteuning:	Rika Rijnberg

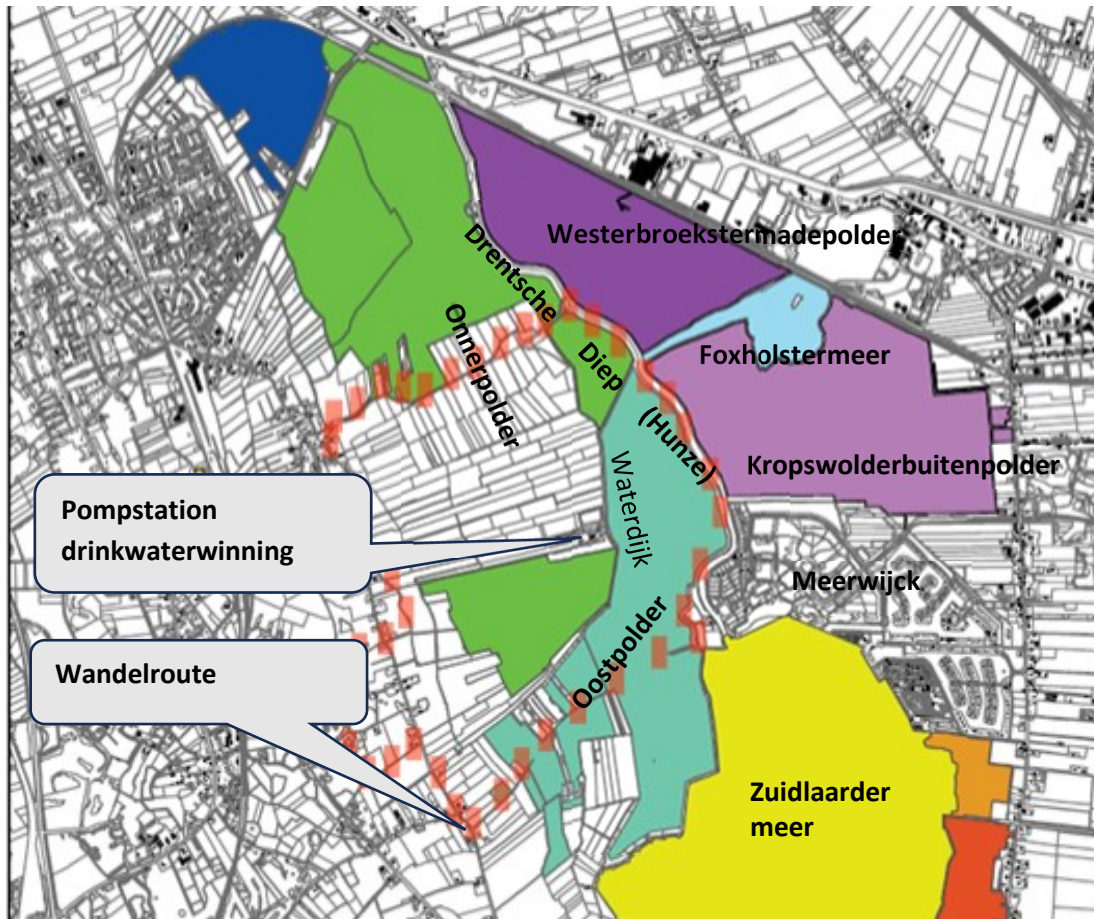
Gebruikte bronnen en voor nadere info:

- o Natuur en landschap rond het Zuidlaardermeer, Egbert J. Boekema, Avifauna Groningen, 2021
- o Beheerplan Hunzedal, Zuidlaardermeergebied 2016-2034, Het Groninger Landschap, 2017
- o Van veenderij tot natuurplein, petgaten en legakkers in de Oostpolder, Jan Kraak in Natuurlijk Zuidlaren, voorjaar 2019.
- o Atlas van het Holoceen, Vos, P.C., e.a. 2011
- o Landschappen van Nederland, A.G. Jongmans e.a., 2013
- o Milieueffectrapport herinrichting drinkwaterwinning Onnen, Royal Haskoning, 2007
- o [Open Streetmap Nederland \(OSM\)](#)

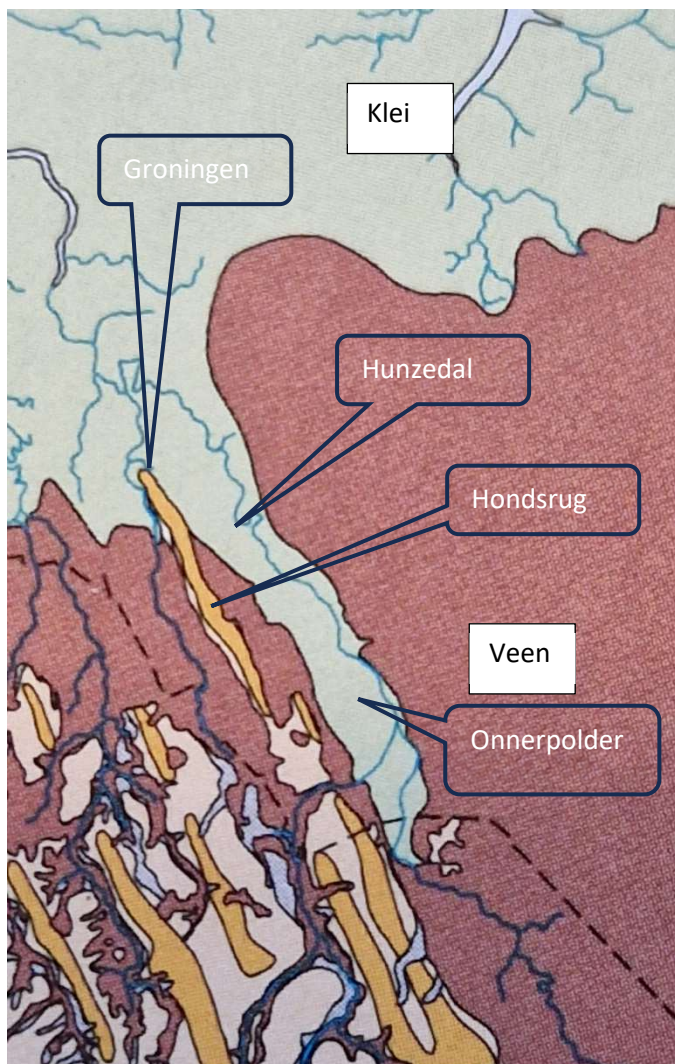
Landschappelijke informatie (zie routekaart)

Het polderlandschap waar de wandeling doorheen voert ligt in het brede Hunzedal ten oosten van de Hondsrug. Het is een omvangrijk open en onbebouwd weide- en moerasgebied aan de noordzijde van het Zuidlaardermeer. Hier liggen aan beide zijden van de Hunze een viertal polders, die momenteel grote bekendheid genieten als broedgebieden van weide-, moeras- en watervogels. Het zijn de Oostpolder en Onnerpolder ten westen van de Hunze en de Kropswolderbuitenpolder en de Westerbroekstermadepolder aan de oostzijde van deze waterloop (figuur 1). De Hunze die vanuit het Zuidlaardermeer naar het noorden stroomt en uitmondt in het Winschoterdiep staat bekend als het Drentsche Diep. De Oostpolder en Onnerpolder waren (en zijn deels nog steeds) laaggelegen en natte veenweidepolders met extensieve begrazing en/of hooilandbeheer. Het gebied is intensief doorsneden door (veelal evenwijdig lopende) poldersloten om het land in natte tijden te kunnen ontwateren. De boerderijen lagen (en liggen) langs de randen van de polders op de hogere zandgronden van de Hondsrug. Beweiding vond voornamelijk plaats dicht bij de boerderijen. Verder weg in het Hunzedal lagen de hooilanden, die laat in het seizoen gemaaid werden (of konden worden). In de winter stonden grote delen van de polders onderwater, zodat de grasgroei in het voorjaar pas laat op gang kwam. Het waren (en zijn deels nog) ideale gebieden voor de weidevogels. Het grondgebruik in de polders is de laatste 40 jaar aanzienlijk veranderd. De particuliere agrarische gronden zijn voor een belangrijk deel omgevormd tot natuurgebieden, in eigendom en beheer bij Het Groninger Landschap. De ingekleurde gebieden van figuur 1 zijn de huidige natuurgebieden, deels met meervoudige functie, zoals het Zuidlaardermeer. In de Westerbroekstermadepolder en de Kropswolderbuitenpolder is het oude agrarische landschap nog amper te herkennen. Deze polders zijn door herinrichting en aanzienlijke waterstandsverhoging veranderd in moeras- en open watergebieden met aanzienlijke slikvelden. Aan de andere kant van het Drentsche Diep, in de Onnerpolder en Oostpolder zijn eveneens grote natte natuurgebieden ingericht, maar het aandeel open water is hier kleiner. De gronden met natuurlijk of conventioneel agrarisch gebruik treft men nabij de Hondsrug aan in het westelijke deel van deze polders.

Figuur 1 Overzicht ligging poldergebieden aan beide zijden van het Drentsche Diep (Hunze) ten noorden van het Zuidlaardermeer, tezamen met wandelroute. De ingekleurde gebieden zijn in beheer bij Het Groninger Landschap, de witte gebieden bij anderen (kaart deels uit beheerplan van Het Groninger Landschap)

Het gebied bestaat grotendeels uit veengronden ontstaan na de laatste ijstijd toen de zeespiegel ging stijgen en de omgeving van Groningen steeds natter werd. Verdere stijging van de zeespiegel zorgde daarna voor overstroming met zee- en rivierwater. Met name in het laaggelegen Hunzedal kon de zee ver landinwaarts doordringen. In het gebied van de Onnerpolder en de Oostpolder wordt dan ook een kleidek boven op het veen aangetroffen (figuur 2). De overstroming met zeewater of een mengvorm van zee- en rivierwater heeft er ook toe geleid dat de bodem plaatselijk nog brakwater bevat, waardoor op meerdere plaatsen brakwater-minnende vegetaties worden aangetroffen. In de loop van de laatste eeuwen is het maaiveld in dit klei-veenlandschap door ontwatering geleidelijk gezakt. Hierdoor ligt het maaiveld in de polders aanzienlijk lager dan het boezempeil van het Zuidlaardermeer en het Drentsche Diep en dienen de polders bemalen te worden. Zoals gezegd bestaat een groot deel van de polders uit natuurgebied (wetlands). Niet vergeten mag worden dat in de Oostpolder en de Onnerpolder de grootste drinkwaterwinning van Groningen-Drenthe ligt met vele grondwaterwinputten verspreid over het gebied. En sinds de overstroming in 1998 is het gebied aangewezen en ingericht als nood-waterbergingsgebied. Functies die niet opvallen, maar wel belangrijk zijn.

Figuur 2 Globale bodemkaart rond 500 voor Chr. (uit Atlas van het Holocene)

Aandachtspunten (zie routekaart)

1. Osdijk (start)

Op dit punt van de Lageweg (hoofdweg Noordlaren-Onnen), langs de rand van de Hondsrug begint de onverharde weg van de Osdijk, die dwars door de Oostpolder loopt. De naam Osdijk heeft waarschijnlijk betrekking op de ossen die vroeger geweid werden in het Hunzedal.

2. Petgaten

Halverwege de Osdijk liggen aan beide zijden van de weg moerasbosjes en waterplassen. De bosjes en plassen zijn langwerpig en hoekig van vorm. Ze zijn ontstaan door de laagveenontginningen die ongeveer rond de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw hebben plaats gevonden. Het veenpakket is hier dik, meer dan 2 meter. Het (bagger-)veen werd onder de grondwaterspiegel met een beugel afgegraven en op de kant (legakker) gelegd om te drogen. Ook is er machinaal veen gewonnen (Egbert J. Boekema, Natuur en landschap rond het Zuidlaardermeer). Tussen de legakkers ontstonden waterplassen ofwel petgaten, die in de loop van de tijd door windwerking groter zijn geworden. Jan Kraak schreef hierover

in het voorjaarsnummer van NZ in 2019. In het petgatengebied wordt ook drinkwater gewonnen. Onder de hier aanwezige ‘terpen’ zijn zo’n 15 jaar geleden grondwaterwinputten aangelegd (figuur 3). De waterwinning op heuvels is nodig omdat het gebied bij extreme regenval onderwater gezet moet kunnen worden. Bij het grootste petgat aan de noordzijde is onlangs een vogelkijkscherm geplaatst. Diverse soorten eenden, ganzen en futen zijn doorgaans op de plas te vinden, terwijl langs de noord- en westzijde van de plas een grote kolonie aalscholvers bivakkeert. Ook is er een goede kans om een ijsvogeltje langs de oever te zien vliegen/zitten.

Figuur 3 Drinkwaterwinning op terpen in het petgatengebied langs de Osdijk

3. Drentsche Diep

De Osdijk eindigt bij de eiland-enclave van palingrokerij Vos aan het Drentsche Diep. De bebouwing hier is beschermd tegen overstroming (noodwaterberging) door de aanleg van een bemalen poldertje met dijkje. Iets ten noorden van de enclave kan men het water oversteken m.b.v. een onbemand pontje. Aan de westzijde van het Drentsche Diep ligt een vogelrijk wetlandgebied, aan de oostzijde de camping Meerwijk.

4. Pompstation Waterbedrijf Groningen

Langs de Waterdijk (zie 6) aan de oostzijde van de Onnerpolder ligt, geïsoleerd, het drinkwaterpompstation van Waterbedrijf Groningen. Het gebouwencomplex is op afstand goed te zien vanaf de dijk langs het Drentsche Diep. Rondom het pompstation ligt een beschermingsdijk tegen hoog water. De rust uitstralende enclave vormt een ideaal leefgebied voor verschillende vogels en zoogdieren. Het gewonnen en gezuiverde water gaat via grote leidingen onder het Drentsche Diep door naar het oosten. Gele 'Z' borden markeren de leidingen.

5. Water- en moerasgebied op hoog peil

Het noordoostelijke deel van de Oostpolder (figuur 1) vormt een uitgestrekt vogelwetland met een afwisseling van open water, slikvlaktes, natte weilandjes en riet- en ruigteveldjes. Het waterpeil kan hier opgezet worden door waterinlaat vanuit het Zuidlaardermeer/Drentsche Diep. Meerdere soorten sterns (visdiefje, witwangstern, zwarte stern) en kokmeeuwen bevolken dit gebied, hoewel het broeden per seizoen kan verschillen. Dit is onder meer afhankelijk van de water-, bodem- en vegetatieomstandigheden en geschikte broedplaatsen elders. Steltlopers, eenden en futen zijn er in allerlei soorten (zie E.J.

Boekema, Natuur en landschap rond het Zuidlaardermeer) . De geoorde fuut en dodaars worden veel gezien en met enig geluk kan men de zeearend zien landen of over zien vliegen.

Water- en moerasgebied in de Oostpolder langs het Drentsche Diep

6. Waterdijk, zicht op het Foxholstermeer

De meest noordelijke punt van de Oostpolder vormt landschappelijk een bijzondere plaats. Aan de westzijde heeft men een mooi uitzicht op de 'waterdijk', een dijkje met grenssloot tussen de Onnerpolder en de Oostpolder. Dit dijkje, dat plaatselijk nauwelijks een verhoging vormt, loopt vanaf het Drentsche Diep naar het zuiden langs het pompstation van het waterbedrijf en verder zuidwestwaarts langs de petgaten naar hogere gronden in het westen. Aan de overkant van het Drentsche Diep kijken we op de westpunt van het Foxholstermeer, met links de Westerbroekstermadepolder en rechts de Kropswolderbuitenpolder. Twee bijzonder mooie vogelgebieden.

7. Gemaal Onnerpolder (de bunker) met vogelobservatie platform

Bij de herinrichting van het poldergebied diende een nieuw gemaal te komen ter vervanging van meerdere kleine oude gemalen. Het was eind jaren '90 en de landinrichters van de Dienst Landelijk Gebied (DLG) waren het er over eens dat dit gemaal midden in een prachtig vogelgebied zou komen te liggen. Peter van den Berg van Saparoea, destijds werkzaam bij DLG opperde het idee om hier een gemaal met er bovenop een vogelkijkplatform aan te leggen. En zo geschiedde. In het NZ-nummer van najaar-winter 2023 vertelt hij over de achtergronden van het ontwerp. De 'bunker' is nog steeds een geliefde plaats voor vogelaars om gewapend met verrekijker en telescoop de vogelwereld van de wetlands van de Onnerpolder en aan de overkant die van de Westerbroekstermade polder te aanschouwen. Veel bijzondere vogelwaarnemingen komen van dit platform.

Uitzicht op het Drentsche Diep en omliggende polders vanaf het platform van het gemaal van de Onnerpolder.

8. Maart'ns Bossie

Nabij Onnen, daar waar de Zuiderhoofdijk een bocht naar rechts maakt liggen mooie moerasbosjes in een petgatengebied, vergelijkbaar met die langs de Osdijk in de Oostpolder. Op de hoek van de Zuiderhoofdijk en de Onnervaart (de vroegere vaarverbinding tussen Onnen en het Drentsche Diep) ligt een bekend moerasbosje: Maarten's Bossie.

9. Waterbeschermingskade Onnen

Doordat na de hevige wateroverlast van 1998 besloten is om de Oostpolder en de Onnerpolder aan te wijzen als noodbergingsgebieden zijn langs de polders op verschillende plaatsen dijken aangelegd om de bebouwing, zoals hier van Onnen te beschermen tegen overstroming. Langs het weggetje de Koelandsdrift is een dergelijk dijk aangelegd. Destijds in 1998 waren bijna alle winputten van de drinkwaterwinning in de poldergebieden 'verdronken' met als gevaar het binnenstromen van verontreinigd oppervlaktewater. Slechts een enkele winput tegen de Hondsrug aan kon met moeite droog gehouden worden.

Doordat deze voldoende druk gaven aan het ondergrondse leidingnet kon verontreiniging van drinkwater voorkomen worden.

Met moeite wordt in 1998 in de Onnerpolder een oostelijke waterwinput droog gehouden (foto Waterbedrijf Groningen)

10. Grote Veen, Appelbergen

De wandelroute van het poldergebied maakt ter hoogte van de Onneresch een klein uitstapje over de Hondsrug richting Appelbergen en komt langs het Grote Veen. Dit grote ven vormt de parel van het bos- en heidegebied van Appelbergen. Het ven kent een bijzondere vegetatie bestaande uit meerdere heidesoorten, gagelstruiken, veenmossen en wollegras. Medio april heeft men een goede kans om hier de parende, blauw aangelopen heikikkers te horen en te zien (zie ook artikel over heikikkers van Eelke Schoppers in deze NZ).

Wandelroute (zie routekaart met aandachtspunten)

De wandelroute start op de driesprong van de Lageweg (hoofdweg Noordlaren-Onnen) en de Osdijk. Volg de onverharde weg Osdijk voor ca. 2 km tot aan het dijkje dat rondom de palingrokerij Vos ligt. Vervolg het verharde weggetje dat een haakse bocht naar links maakt. Na ca. 100 m: ga recht door en volg het dubbele betonpad (dus niet naar palingrokerij Vos). Na ca. 100 m: loop het dijkje op en ga rechts af, richting het pontje over het Drentsche Diep. Bij het pontje aangekomen, ga recht door en volg de dijk van het Drentsche Diep voor ca. 2,5 km in noordelijke richting. Aangekomen bij het stenen gebouw van het gemaal: ga links af achterlangs een betonnen muur en over een sloot naar het gemaal. Loop rechts de trap op en (halverwege) onder langs het gebouw naar de voorkant van het gemaal. Even het uitzicht aanschouwen op het dak van het gebouw is evenwel een aanrader!

Volg het half verharde pad (Zuiderhooidijk) in westelijke richting naar Onnen voor ca. 2 km. Aangekomen in Onnen: ga links af en neem de weg Koelandsdrift langs de oostrand van Onnen. Loop deze helemaal door tot aan het einde bij de van Swinderenlaan (bij de zijstraat van de Bareldssteeg wordt de Koelandsdrift onverhard en verderop passeert de Koelandsdrift de Waterleidingweg). Ga aan het einde van de Koelandsdrift rechts af en volg de van Swinderenlaan tot aan de hoofdweg (hier Zuidveld geheten). Steek de hoofdweg over, ga naar rechts en volg het fietspad voor een tiental meters. Ga linksaf en vervolg de route op het zandpad van de Koelenbergsteeg. Het pad gaat de Hondsrug op en maakt na ca. 300 m een bocht naar links en kort daarna naar rechts. Ga vervolgens op de driesprong links af en na 100 m op de volgende driesprong rechts af. Dit zandpad komt uit op het Grote Veen van Appelbergen. Ga hier links af aan de oostkant rondom het veen. Passeer (negeer) twee zijpaden naar links en neem het derde zijpad naar links langs de afwateringssloot. Loop voor ca. 250 m door het bos langs de afwateringssloot tot aan de Leemweg. Ga hier links af en volg dit brede zandpad de Hondsrug af, terug naar de hoofdweg (hier Zuidveld). Aangekomen op de hoofdweg volg het fietspad rechts af naar het startpunt van de wandeling bij de Osdijk.

Routekaart met aandachtspunten

